

A-1768

INSTYTUT TURYSTYKI
WARSZAWA
UL. MERLINIEGO 9a

TURYSTYKA JAKO DROGA ROZWOJU
W REGIONIE BYDGOSKIM

Opracowała:

Romana Przybyszewska Gudelis

WARSZAWA 1992

Romana Przybyszewska Gudelis

TURYSTYKA JAKO DROGA ROZWOJU GMIN W REGIONIE (BYDGOSKIM)

1. Wstęp - Współczesne tendencje rozwoju turystyki

"Turystyka obejmuje całokształt zjawisk gospodarczych i społecznych związanych z czasową, dobrowolną zmianą miejsca pobytu, rytmu i warunków życia oraz wejściem w osobisty kontakt z odwiedzanym środowiskiem /kulturalnym, przyrodniczym, ludzkim/"¹. Realizowana w czasie wolnym od pracy i nauki - turystyka zaspokaja wiele celów życiowych człowieka, jakich nie może on urzeczywistniać w okresach wykonywania swych stałych zajęć obowiązkowych, a więc na przykład celów: wypoczynkowych, poznawczych, zdrowotnych, kulturalnych, a niekiedy religijnych.

Z drugiej strony, z punktu widzenia miejsc odwiedzanych, turystyka stanowi - bądź może stanowić - istotną dziedzinę gospodarczą rejonów przyjmujących turystów dając ich mieszkańcom zatrudnienie i dochody, a więc te korzyści, o które obecnie w naszym kraju tak zabiegamy. Zagraniczna turystyka przyjazdowa jest, z kolei, rodzajem "eksportu wewnętrznego": pieniądze "przyjeżdżają same" do miejsca przeznaczenia i tu są wydawane na lokalne produkty - bez potrzeby ich wywozu - oraz na świadczone turystom usługi.

Wyjazdy turystyczne wrażliwają wraz z bogaceniem się ludności i zwiększaniem się ich czasu wolnego, a kierują się do krajów relatywnie tanich, atrakcyjnych, nie powodujących uciążliwości

¹ definicja zweryfikowana wg K. Przecławskiego "Humanistyczne podstawy turystyki", wyd. Instytutu Turystyki, Warszawa 1986, str. 13.

na przejściach granicznych, oferujących dobre warunki podróży, wypoczynku i pobytu. Prognozy światowe przewidują, że do roku 2000 turystyka stać się może najbardziej dochodową dziedziną gospodarki, przewyższając branżę naftowe i telekomunikacyjne.

Charakterystyczną cechą turystyki jako zjawiska społeczno-gospodarczego jest jej szybkie dostosowywanie się do modeli życia krajów najbogatszych, a także uleganie modzie oraz nastrojom społecznym i politycznym. Najlepszym tego dowodem są silne zahamowania wyjazdów w latach wojen, kataklizmów techniczno-cywilizacyjnych bądź klimatycznych, a także, ostatnio szczególnie silnie odczuwane, trendy proekologiczne². Kraje północno-amerykańskie i zachodnio-europejskie, a także Japonia, propagują dziś zdrowy model życia swych obywateli, ruch na świeżym powietrzu, zdrową żywność, wskazują na konieczność kontaktu z nieskażoną naturą. Natychmiast znajduje to odbicie w trendach wyjazdów turystycznych do krajów, które mogą wakacje o takim charakterze zaoferować. Także ostatnie lobby anty-słoneczne związane z wykryciem dziury ozonowej grozi południowym krajom nadmorskim, tradycyjnie najbardziej turystycznym - znacznym obniżeniem się liczby przyjazdów z zagranicy.

Jednocześnie - światowe trendy humanizacji stosunków międzynarodowych, dążenie do relacji pokojowych i do porozumienia - każą spojrzeć na turystykę nie tylko jako na instrument poznania innego kraju, przyrody, zabytków, arcydzieł sztuki, ale i na okazję do spotkania się z człowiekiem, jego postawami, jego tradycją, życiem, kulturą, kuchnią, obyczajami. Niezależ-

² na podstawie materiałów EWG, m. innymi "Tourism in Europe" - European Parliament, 1992.

nie od powyższych trendów - zacieśniają się więzy na polach profesjonalnych, czego efektem są coraz liczniejsze światowe i europejskie kongresy, konferencje, seminaria, zloty.

Struktura urlopowych wojaży ulega obecnie przekształceniom w kierunku tendencji do wojaży indywidualnych lub z rodzinami czy w małych grupach, krótszych, ale odbywanych nie tylko w szczycie sezonu letniego, wiążących rozmaite cele zainteresowań lub określone cele specjalistyczne.

Wzrost turystyki zagranicznej w Polsce^W/5-krotny w l. 1989-91/ przekracza znacznie wskaźniki ruchu europejskiego, choć zostawia się w naszym kraju za mało pieniędzy w czasie pobytu /^{średnio}270 tys. zł/1 dzień/.

Wstęp powyższy wydaje się potrzebny w niniejszym referacie poświęconym problematyce regionalnej po to, aby uświadomić sobie predyspozycje i możliwości obszaru o określonej strukturze geograficzno-kulturowo-funkcjonalnej do rozwoju turystyki jako ważnej dziedziny gospodarczej - w obecnych uwarunkowaniach i kontekstach tendencji polityczno-gospodarczych i społecznych.

W efekcie - analiza taka powinna wykazać, czy kształt przestrzenny i organizacyjny regionu może mieć wpływ na aktywizację i długofalowy rozwój samorządowych jednostek lokalnych przez turystykę.

2. Efekty z rozwoju turystyki w gminach

Z punktu widzenia potrzeb regionu, niezależnie od przyjętych jego granic administracyjnych, spojrzeć trzeba na turystykę jako na potencjalną gałąź gospodarki. Dziedzina ta właściwie rozwijana przynieść może ludności wielu gmin i miejscowości oraz instytucjom publicznym - wysokie dochody finansowe, przy jednoczesnych pozytywnych efektach społecznych i cywilizacyjnych, a także środowiskowych.

Przyjawszy tezę, że rozwój turystyki musi następować w samorządnych układach lokalnych, a nie regionalnych ani krajowych, trzeba jednak zdawać sobie sprawę z konieczności podporządkowania się specyfice przyrodniczo-kulturowej i infrastrukturalnej regionu, dostosowania do niej układu organizacji i struktury przestrzeni wraz z nieodzownym zabezpieczeniem podstaw prawnych, koordynacji rozwojowej oraz profesjonalnej pomocy programistów, tzw. "developerów".

Łącząca się Wspólnota Europejska uznaje istnienie regionu gospodarczego jako doskonałego narzędzia rozwoju, wszakże pod warunkiem jego programowo-funkcjonalnej jednorodności, także w odniesieniu do turystyki ³.

Dlatego, zanim omówione zostaną zasoby turystyczne regionu bydgoskiego - wraz z ich związkami przestrzennymi i kierunkami ciążenia z miejsc i rejonów stałego zamieszkania użytkowników, warto zwrócić uwagę na efekty jakościowe pozytywne i negatywne, jakie mogą jednostki lokalne uzyskać z rozwoju turystyki dla swej gospodarki, dla społeczeństwa i kultury.

3 "Tourism and Regional Development - 1992" - European Communities, Economic and Social Committee, Bruksela 1990.

Efekty z turystyki dla gmin uwarunkowania i ogólne
skutki ⁴

Efekty	POZYTYWNE	NEGATYWNE
1. EKONOMICZNE	Mają miejsce raczej zawsze, jeśli odpowiednio ukierunkowany jest rozwój, jego przygotowanie - zgodne z postępem i stanem walorów turystycznych. Zyski z turystyki wynikają z tego, że pieniądze przywożone są z zewnątrz i zostawiane w gminie /tzw. efekt mnożnikowy/, korzystają z nich także pośrednio związani z obsługą turystów, a w konsekwencji wszyscy mieszkańcy.	Tylko przy niewłaściwym sposobie rozwoju - bez rozeznania rynku, np. ukierunkowanie na niewłaściwe formy, na które nie ma popytu. Także: ^{gdy} wadliwe zagospodarowanie, słaba dostępność komunikacyjna, brak promocji i reklamy, zła organizacja pobytów, brak czystości, uprzejmości, gościnności, odpowiedniego wykształcenia personelu, zła ocena atrakcyjności walorów turystycznych. Groźba - zmiany trendów na rynku turystycznym /a więc konieczność elastyczności oferty/.
2. KOMUNALNE	Rozbudowa infrastruktury technicznej i społecznej, np. uzbrojenie wod.-kan., telefonizacja, rozwój handlu, obsługi różnego typu, wytwórczości	Użytkowanie przez turystów nadmiernie wyeksploatowanej infrastruktury komunalnej, urządzeń gminnych bądź miej-

4 m. in. na podstawie: Peter W.J. Batey "The Economic Impact of. Tourism", Liverpool, 1991 /z konferencji Europejskiej Ligi Miast/.

	związanej z turystyką, a także uczestnictwo w miejscowych imprezach kulturalnych, rekreacyj- nych, sportowych itd.	skich, budowanych z my- ślą o mieszkańcach.
3. SPOŁE- CZNE	Naśladowanie pozytywnych wzorców zachowań, przeni- kanie modeli kulturowych i cywilizacyjnych społe- czeństw bardziej rozwinię- tych, integracja środowisk: goście-gospodarze; - kształcenie turystyczne, nauka języków; - miejsca zatrudnienia, czyli przeciwdziałanie bezrobociu; - wyrabianie pozytywnych mechanizmów patriotyzmu lokalnego, poczucia toż- samości z miejscowością, rejonem.	Naśladowanie negatywnych wzorców zachowań tury- stycznych, prowadzące do przejawów tzw. pato- logii społecznej. Sprzyjają temu masowe for- my turystyki - nie kontro- lowane, brak ofert tury- stycznych z różnorodny- mi programami pobytu.
4. KULTU- RALNE	Turystyka przełomu XX i XXI wieku wymaga podtrzymy- wania lokalnych tradycji kulturalnych, folkloru, wyrobów artystycznych, kuchni. Także wyrób pamiątek może sięgnąć po wzory hi- storyczne. Uatrakcyjnię- nie pobytów turystycznych sprzyja wprowadzaniu do miejscowości ciekawych ludzi, wystaw, sztuk, filmów itd., kształcenie działaczy i organizatorów kultury.	Masowa turystyka prowa- dzi często do komercjali- zacji tradycyjnej kul- tury ludowej.

5. DLA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO I KULTUROWEGO	Turystyka wymaga dbałości o środowisko przyrodnicze i kulturowe, powinna je wzbogacać, gdyż stanowią one o atrakcyjności turystycznej. Prawidłowe zagospodarowanie turystyczne jest również formą ochrony przed intensywnym i rozproszonym użytkowaniem turystycznym. Dla podniesienia atrakcyjności - rewaloryzuje się zabytki, tworzy nowe wartości artystyczne, dba o ład przestrzenny i czystość, kulturę zachowania.	Przy niewłaściwym zagospodarowaniu turystycznym, bądź przy przekroczeniu pojemności turystycznej /liczowej w osobach/ następuje degradacja bogactw naturalnych i kulturowych i stopniowe tracenie atrakcyjności turystycznej, następuje więc samozagłada turystycznych wartości.
6. ORGANIZACYJNE	Rozwój turystyki wymaga doskonałej, precyzyjnej organizacji, wyczucia potrzeb użytkowników, odpowiedniego kształconego personelu menagerskiego i tour-operatorskiego, co przydaje się w życiu społeczności lokalnej. Rozwój można organizować stopniowo, od niewielkiego zakresu.	Rozruch turystyki wiąże się z wysiłkami organizacyjnymi /przekonanie społeczeństwa, marketing, kształcenie kadr, przygotowanie "produktu" turystycznego/, co powoduje ryzyko w przypadku niewłaściwie ukierunkowanych zabiegów organizacyjnych.

3. Skala przestrzenna zjawiska turystyki w regionie,
z uwzględnieniem form ruchu

Doceniając znaczną przewagę efektów pozytywnych turystyki rozwijanej zgodnie z predyspozycjami lokalnymi i dostosowywaniem oferty do bieżących potrzeb, można przejść do jej przestrzennego zasięgu - dla różnych form turystycznych.

Każdy obszar, a więc i region bydgoski, powinien być rozpatrywany w turystycznych analizach bez określania granic administracyjnych, lecz od strony zasobów geograficznych, ciążących społeczno-historycznych, infrastruktury komunikacyjnej, zasięgów oddziaływań poszczególnych form wojaży turystycznych.

Oceniając więc szeroko rozumiany region bydgoski - z punktu widzenia systematyki elementów przestrzennych powiązanych z warunkami ich użytkowania, możemy wyłonić /vide także mapa nr 1. /:

a/ Bydgoszcz - jako jednostkę - klamrę spinającą dwa największe polskie dorzecza: Wisły i Odry, duży węzeł komunikacyjny oraz wielkie miasto o różnorodnych funkcjach ponadlokalnych /kultura, handel, przemysł, nauka, sport, komunikacja/ i zabytkowych - centrum miejskim. Z racji wysokiej liczby mieszkańców, z miasta tego wyjeżdżają w każde pogodne końcowe dni tygodnia znaczne rzesze wypoczywających⁵, zwłaszcza że najbliższe okolice miasta to tereny leśne i jeziorno-leśne. Jako interesujący ośrodek krajoznawczy Bydgoszcz przyjmowała dotąd stanowczo zbyt mało turystów, co było limitowane liczbą miejsc noclegowych w hotelach. Obecnie, ponad 200 łóżek

5 Szacunkowo przyjąć można - ok. 50 tys. osób, zaś prognozy - przy polepszonym standardzie życia - wskazywałyby na potrzebę wyjazdu minimum 30 % mieszkańców, tj. ok. 120 tys. osób.

w dwóch hotelach 4-gwiazdkowych oraz szereg oddanych do publicznego użytkowania hoteli środowiskowych - kiedyś zamkniętych, pozwolą na zatrzymanie się znacznie wyższej liczby przejeżdżających /dominuje tu tranzyt/ turystów.

b/ Wieloma rodzajami ciążen związany jest z Bydgoszczą Toruń i jego międzynarodowe znaczenie turystyczne jako zabytkowego ośrodka. Wpływało to kiedyś ujemnie na ruch przyjazdowy do Bydgoszczy, gdyż Toruń dysponował lepszą bazą noclegową i gastronomiczną. Obecnie miasta te powinny z sobą współdziałać w zakresie wzajemnego wykorzystania mocy hotelowej, a także uzupełniania funkcji /np. festiwal muzyczny czy ważna impreza sportowa - w Bydgoszczy, ze zwiedzaniem Torunia w programie imprezy/. Z Torunia wyjeżdża ok. 20-25 tys. osób w ciągu letniego weekendu, choć raczej w kierunkach przeciwnych do wschodnich. Jedynie w okresie jesiennego grzybobrania mieszkańcy Torunia i Bydgoszczy spotykają się w leśnych obszarach tzw. Puszczy Bydgoskiej.

c/ Bydgoszcz stanowi węzłowy punkt na załamującej się geometrycznie osi Wisły, która wraz z Notecią i Kanałem Bydgoskim dzieli geograficznie obszar regionu na wydzielone krainy, ale równocześnie wiąże je fizycznie wodami naszej "królowej rzek", tak bardzo dziś zanieczyszczonej. Oś ta powinna pełnić w przyszłości ważną rolę dla turystyki i transportu. W oczekiwanej regulacji Wisły trzeba wziąć pod uwagę jej wyjątkowe krajobrazowe znaczenie na obszarze regionu bydgoskiego, możliwość utworzenia ^{śródlądowej} żeglugi pasażerskiej na skalę znacznie szerszą niż dotąd /choćby rejsy między miastami/. Nieodzowne są powiązania z gwiazdzystym układem - w stosunku

do osi Wisły na odcinku Bydgoszcz-Toruń - dopływów Drwęcy, Brdy i Wdy, a także przez Kanał Bydgoski - z Notecią.

Ku Wiśle i Brdzie winny zmierzać rekreacyjne tereny Bydgoszczy, które służyć mogą także turystom zagranicznym przy okazji mistrzostw wioślarskich i innych. Zaprzepaszczenie roli rzek w regionie dla turystyki, kontynuowanie dotychczasowych błędów lokalizacyjnych, odcinających niekiedy możliwość rozwoju przywodnych funkcji wypoczynkowych na setki lat, jest niewybaczalnym błędem polityki przestrzennej.

d/ Do szkieletu przestrzennego zbudowanego na osi rzek - jako turystycznie spójnego układu - z przyległymi doń miastami o historycznym rodowodzie - można dołożyć istotne dla turystyki obszary jezior i lasów, których największe kompleksy koncentrują się w północnej części regionu, wzdłuż rzek Brdy i Wdy, tj. jeziora Charzykowskie, Wdzydzkie wraz z wieloma mniejszymi oraz jeziora na sztucznych zbiornikach Koronowskim i na Wdzie koło Tlenia.

Większość tych zespołów położona jest w Borach Tucholskich, część z nich leży na terenach ekstensywnego osadnictwa i raczej słabej dostępności komunikacyjnej, co sprzyjać może rozwojowi form zwanych "ekoturystyką" i "agro-turystyką" - czyli turystyką wiejską.

Tu właśnie leży, jak się wydaje obserwując trendy turystyki w zachodniej Europie, główny potencjał turystyczny regionu i dobrze się dzieje, że gminy południowej części województwa gdańskiego wraz z północnymi gminami bydgoskimi tworzą związki funkcjonalne mające na celu prawidłowy rozwój turystyki, niezależnie od istniejących granic administracyjnych.

Dylemat tych gmin należy upatrywać tylko w problemie, czy lepiej w przyszłości stanowić część województwa gdańskiego, którego zasadniczym przedmiotem uwagi w rozwoju turystyki będą obszary nadmorskie, czy też znaleźć się w województwie, w którym wysoki walor tych zespołów pojezierno-leśnych zadecyduje o ich priorytetowym charakterze w rozwoju gospodarki turystycznej regionu, przy ich jednoczesnej ochronie poprzez status parków krajobrazowych.

Jednak formy turystyczne na pojezierzach powinny być znacznie bardziej zróżnicowane, uwzględniać tendencje i dezyderaty bezpośredniego kontaktu z naturą, miejscową ludnością, jej obyczajami i tradycjami, a po przygotowaniu takich ofert - starać się je promować wszelkimi możliwymi środkami /foldery, udział w targach, giełdach, włączanie się do systemów informacyjnych/.

Co więcej, wymaga to poważnego profesjonalnego przygotowania gospodarczego⁶, zmierzenia możliwości własnych i ewentualnych pomocy, które jak dotąd - nie faworyzują turystyki w naszym kraju.

Innymi interesującymi zespołami jezior o znacznym zalesieniu brzegów w regionie wyznaczonym osią Wisły - jest Pojezierze Brodnickie - o dużym nagromadzeniu jezior i położony na północy kompleks Iławski jezior Jeziorak i Płaskiego.

Natomiast w południowej części regionu - stanowiącej rejon stykowy z Pojezierzem Wielkopolsko-Kujawskim występują jeziora o stosunkowo niskim stopniu zalesienia brzegów, takie jak: zespół jezior Żnińskich, jeziora Gopła, zbiornika Pakoskiego - na Noteci.

⁶ Por. "Gospodarka turystyczna w Polsce - Założenia rozwoju" - Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Warszawa 1992.

Jezioro Gopło - ma szanse zwiększenia powiązania z funkcją turystyczną - z racji historycznych tradycji własnych i Kruszwicy, ochrony jako Park Krajobrazowy i bogactwa przyrodniczego. Także zespół jezior żnińskich wraz z nieprzeciętnymi atrakcjami turystycznymi Pałuk - takimi, jak Biskupin, kolejka wąskotorowa itd. jest już obecnie przykładem organizacyjno-przestrzennego załączka kompleksu turystycznego.

e/ Z elementów o charakterze krajoznawczym, które stanowią docelowe punkty wycieczek turystycznych

wymienić można miasta o średniowiecznym rodowodzie, takie jak /oprócz Torunia i Bydgoszczy/: Grudziądz, Chełmno, Chełmże, Świecie, Chojnice, Tucholę, Koronowo, Inowrocław, Żnin, Kruszwicę, Strzelno, Radzyń Chełmiński, Brodnicę, Golub-Dobrzyń, a jeśli rozważać szerzej na południowy wschód ^{miasta wzdłuż} osi Wisły - także Włocławek i Nieszawę.

Z mniejszych miejscowości i pojedynczych obiektów na uwagę zasługują - oprócz Biskupina - "Kręgi Kamienne" w Odrach, fragmenty Borów Tucholskich, pałac w Lubostroni, teżnie w Ciechocinku.

Te elementy przestrzenne winny być wplecione w programy oferowane turystom w sposób uatrakcyjniający ich pobyt, łącznie z możliwością uczestnictwa w koncertach, zwiedzania muzeów, galerii itp.

f/ Dużym powodzeniem w turystyce krajów zachodnich cieszą się uzdrowiska, pod warunkiem wszakże dobrego stanu sanitarnego - czystej wody pitnej, nieskażonego powietrza i gleb. Tak więc Inowrocław i Ciechocinek - największe uzdrowiska na terenie omawianego regionu - mimo swych tradycji jako kurorty - muszą dążyć do polepszenia uwarunkowań środo-

wiskowych, stosowania określonej polityki rozwojowej odnoszącej się do funkcji kolidujących z kuracyjną, przyjęcia zdecydowanej strategii rozwoju.

Większe znaczenie mogą w tej sytuacji uzyskać gminy i miejscowości o predyspozycjach klimatycznych, ze względu na brak przemysłu i czyste powietrze. Warunkiem rozwoju jest tu jednak stworzenie z woli społeczności miejscowej tak zwanego "produktu turystycznego" i odpowiedniej promocji tego produktu - popartej chwytliwym hasłem promocyjnym i umiejętną organizacją ruchu ⁷.

g/ Jako ostatni z ważnych, wyodrębnionych tu elementów przestrzennych - wymienić trzeba sieci komunikacji drogowej i kolejowej oraz telekomunikacji pozwalające na przemieszczanie się osób, dóbr i informacji zarówno wewnątrz regionu i w układach lokalnych, jak też zapewniające więzi z krajem i światem. Przez region przechodzą ważne trasy drogowe łączące Europę Zachodnią z krajami nadbałtyckimi /szczególnie w przyszłości, gdy uruchomione zostaną nowe, planowane przejścia graniczne/, a także Polskę południową z Wybrzeżem Bałtyku, a Warszawę z wybrzeżem zachodnim.

Dla turystyki istotne znaczenie mają także trasy drogowe o charakterze krajoznawczym, takie jak Szlak Piastowski, Szlak Łokietka, Szlak Kopernika, czy planowane do zagospodarowania Europejska Droga Cystersów oraz Trasa Nadwiślańska, a z tras o charakterze wypoczynkowo-krajoznawczym - fragment Trasy 1000-a Jezior, też jeszcze nie przygotowanej do właściwego wykorzystania.

⁷ Sean O. Riordain "The Role of the European Community in the Promotion of Regional Tourism", Limerick 1991.

Niektóre miejscowości w regionie bydgoskim winny pełnić specyficzne funkcje węzłów etapowych na trasach między Pojezierzem Zachodnio-Pomorskim a Wschodnio-Pomorskim. Także w sieci hydrograficznej - większość wymienionych wcześniej rzek w regionie z "nanizanymi" na nie jeziorami - winna pełnić międzynarodową i krajową rolę jako wodne szlaki turystyczne, między innymi ze względu na swe malownicze krajobrazowo przebiegi, pod warunkiem jednak uzyskania odpowiednich parametrów czystości wody.

Charakter wewnętrzny - lokalny, a niekiedy i regionalny, posiadają szlaki piesze i rowerowe, których znaczenie w nowych formach turystyki ekologicznej będzie z pewnością rosło. Niezbędne - z punktu widzenia transportu i turystyki - jest lotnisko pasażerskie. Jego reaktywowanie w Bydgoszczy jest chyba nieuniknione, zaś również Toruń zamierza uruchomić swoje własne.

Powyższy zgeneralizowany zestaw elementów składowych przestrzeni regionalnej - wskazuje na brak konieczności istnienia granic administracyjnych regionu dla wytyczenia funkcji oddziaływań turystycznych. Decyduje o nich usytuowanie geograficzne, atrakcyjność zasobów turystycznych oraz dostępność komunikacyjna, oczywiście niezależnie od całej sfery organizacyjno-promocyjnej, prawnej i formalnej.

4. Formy ruchu turystycznego w regionie i ich znaczenie ekonomiczne

Skala przestrzenna występowania zjawiska turystyki związana jest z:

- okresem odbywania podróży, np.: dzień wolny od pracy, weekend, wakacje letnie, urlop, wycieczka kilkudniowa;
- długością trwania podróży, w tym pobytu w jednej miejscowości: od kilku godzin - do kilku tygodni, czy nawet dłużej;
- dystansem, jaki "opłaca się" pokonać dla odbycia podróży turystycznej w określonym czasie i w obranym celu.

Z trzech powyższych czynników powiązanych z przestrzenią regionu, można wyznaczyć zasięgi form turystyki z miejsc zamieszkania turystów z przypisanym czasem przeznaczonym na wojaże.

4.1. Turystyka mieszkańców w ramach weekendów

W zasadzie - tylko turystyka weekendowa, głównie z dużych miast, a w pewnym stopniu i wypoczynek doroczny mieszkańców stałych regionu, koncentrują się na jego terenie. Ciężenia funkcjonalne tych wyjazdów wyznaczyć można odległością terenów wypoczynkowych, w niewielkiej mierze także krajoznawczych, ich atrakcyjnością /to znaczy, że warto pojechać dalej do miejscowości czy rejonu, który jest bardziej atrakcyjny/, dostępnością komunikacyjną, która spowodować może, że bardziej odległe tereny osiągnane są w krótszym czasie niż bliskie, ze względu na dobre drogi lub połączenia komunikacji publicznej.

Z powyższych trzech cech, odległość i dostępność komunikacyjna są parametrami łatwymi do określenia /w kilometrach i w godzinach dojazdu środkami lokomocji/, natomiast atrakcyjność turystyczna zależy od wielu czynników, niekiedy subiek-

tywnych, trudnych do zidentyfikowania i zmieniających się niekiedy wraz z upływem czasu, oczywiście również w zależności od pór roku /np. tereny grzybobrania - są atrakcyjne jesienią, kąpieliska - latem, tereny wyżynne - zimą/.

Jednym z czynników istotnych dla zasięgów wyjazdów sobotnio-niedzielnym, a częściowo i urlopowych, mieszkańców naszego regionu są lokalizacje zespołów budownictwa letniskowego i rekreacyjnego, które ze względu na sprzyjające warunki środowiskowe wokół Bydgoszczy - znajdują się w odległości od kilku kilometrów do trzydziestu kilku, a w rzadszych przypadkach i pięćdziesięciu kilometrów.

Związki miejsc stałego zamieszkania z miejscami tzw. "drugich domów" tworzą swoistego typu ciążenia o charakterze regionalnym.

Pragnąc zwrócić uwagę na opłacalność form zagospodarowania dla lokalnych społeczności i instytucji - stwierdzić trzeba, że turystyka weekendowa daje najwyższe dochody w zagospodarowanych ośrodkach wypoczynkowych, np. kąpieliskowych, znacznie mniejsze na obszarach domków letniskowych /zwłaszcza w stosunku do zajmowanych obszarów/, natomiast często przynosi więcej szkód niż pożytku na terenach niezagospodarowanych /pożary lasu, zaśmiecanie itd./.

Aby uzyskiwać efekty ekonomiczne z sobotnio-niedzielnego wypoczynku należy propagować i stwarzać możliwości do pobytów z tanim noclegiem, urozmaicać program ofert dla użytkowników ośrodków podmiejskich, polepszać organizację i komfort podróży oraz pobytu.

4.2. Turystyka w ramach urlopów i wakacji

Doroczne formy turystyki nie wiążą się z podziałami administracyjnymi. Potencjalny turysta wybiera rejony i miejscowości nawet dalsze, jeśli zapewnią one oczekiwany poziom pobytu czy wędrówki turystycznej, miłą atmosferę, wypoczynek i koszty nie przekraczające indywidualnych możliwości.

Jednocześnie, te wielonoclegowe formy dają przyjmującej turystów gminie możliwość uzyskania znacznych efektów ekonomicznych, poprzez zatrudnienie, obsługę i sprzedaż produktów, i dlatego powinny być jak najszerszej rozwijane.

Przedmiotem pobytów turystycznych w szeroko rozumianym regionie bydgoskim mogą być przede wszystkim wyżej wymienione rejony pojezierno-leśne, choć klauzula parków krajobrazowych niektórych z nich wymaga wyjątkowo wnikliwego podejścia do form, funkcji i ładu zagospodarowania przestrzennego. Polem niewykorzystanego potencjału są niektóre wsie naszego regionu, dla których agroturystyka mogłaby być szansą przeciwwagi dla niedorozwoju rolnictwa. Jest to jeden z kierunków najwyższego ożywienia europejskiej turystyki lat dziewięćdziesiątych, a konieczność podniesienia poziomu wyposażenia sanitarnego oraz estetyki domów i zagród - przyniosłaby także korzyść mieszkańcom wsi.

Rejony o przewadze walorów krajoznawczych /takie jak Pałuki, czy rejon Gopła i Strzelna/ mogą również, dzięki przygotowaniu dobrej oferty turystycznej, przyciągnąć liczne rzesze obywateli polskich i zagranicznych.

Sprawą zasadniczą jest tu pomysłowość i dobra organiza-

cja oraz czystość i uprzejmość, choć, o czym nie wszystkie gminy predysponowane do rozwoju turystyki pamiętają, wymaga to sporej wiedzy fachowej, posiadania odpowiedniej kadry na różnych poziomach /od zarządzania i promowania tzw. "produktu" - do bezpośredniego serwisu turystycznego/.

Zawsze też warto wspomnieć o niezbędności długofalowego programowania zagospodarowania turystycznego, a więc wybrania takiego scenariusza rozwoju, aby dla osiągnięcia szybkich zysków z turystyki, nie zostały w krótkim czasie zniszczone te walory turystyczne, które stały u podstaw zamierzeń rozwojowych. Takie negatywne przykłady odnotowało wiele krajów, w których turystyka była zbyt szybko rozwijana.

Dlatego też - unikając form masowego ruchu turystycznego związanego z wielkim kubaturowo i obszarowo zagospodarowaniem przestrzennym, należy wykorzystać już istniejącą infrastrukturę noclegową, np. poprzez restrukturyzację zakładowych ośrodków wypoczynkowych, które w obecnym województwie bydgoskim wg GUS gromadzą 11.000 miejsc, w tym 1.680 całorocznych, zaś wykorzystanie bazy noclegowej oceniane jest tu na ok. 30-40 %⁸.

Także trasy wędrówek turystycznych: samochodowych, rowerowych, pieszych, kajakowych i ewtl. innych stanowią liniowo ukształtowany ciąg spędzania wakacji i w podobny sposób do rejonów winny być traktowane, choć zazwyczaj wiążą się one z niższym standardem noclegu, często z campingami i polami namiotowymi, a więc i zyskami mniejszymi niż w stałej bazie

8 "Polska turystyka w liczbach" Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki, Instytut Turystyki, Warszawa 1992.

pobytovej. Nie mniej, funkcje gastronomiczne, pamiątkarskie, obsługi komunikacji oraz informacyjne mogą być poważnie rozwijane.

4.3. Przyjazdy docelowe - związane z różnorodną aktywnością -

Swoistym "signum temporis" jest rozszerzanie się turystyki z form tradycyjnych - na różnego rodzaju wyjazdy, związane także z pracą zawodową, zwłaszcza specjalizacją profesjonalną, z biznessem, z aktywnością kulturalną, sportową, handlową, z kontaktami międzynarodowymi środowisk młodzieżowych i innych.

Klasyczną formą są tu wycieczki zorganizowane /lotnicze, autokarowe/, których celem jest zwiedzanie zabytków, udział w imprezach kulturalnych, lub tp.

Natomiast łączone ze zwiedzaniem bywają kongresy, konferencje, festiwale, targi, giełdy, które w Bydgoszczy stanowić by mogły, znaczniejsze niż dotąd, źródło dochodów, biorąc pod uwagę oddaną do użytku bazę hotelową o wysokim standardzie oraz duże powierzchnie terenów przygotowanych do ekspozycji /np. Park w Myślicinku, kompleks sportowy "Zawiszy"/, do uprawiania sportów, oraz rozbudowujący się zespół obiektów muzycznych.

4.4. Tranzyt wzdłuż ważnych ciągów komunikacyjnych

W docelowych przyjazdach do regionu biorą udział mieszkańcy z kraju i zagranicy - zostawiając tu zarobione w swym miejscu zamieszkania pieniądze. Również przejazdy przez re-

gion do innych obszarów traktowanych docelowo - mogą być źródłem dochodów społeczności lokalnych, wymagają one jednak atrakcyjnego zagospodarowania i właściwej informacji.

Od tras tranzytowych zbaczają mogą turyści do atrakcyjnych, położonych w niedalekim zasięgu, miejscowości, co daje szansę ich aktywizacji.

Szczególnie ważne są miejscowości - węzły wiążące trasy lub przy nich leżące, a także połączenia z ważnymi liniami kolejowymi - wraz z dworcami pasażerskimi, biurami obsługi i informacji turystycznej, wymianą walut.

5. Wnioski do regionalizacji

Jakie podsumowanie z powyższych analiz służyć może sprawie regionalizacji w ujęciu ogólnym, a także regionowi Bydgoszczy wraz z ciążącymi wokół niego - ze względu na turystykę - obszarami?

Powtórzyć należy, że tylko zasięgi weekendów tworzą pole grawitacji związane funkcją i zmieniającymi się miejscami pobytu mieszkańców centrum układu. Pola te zresztą nakładają się między większością dużych miast polskich.

Pozostałe rodzaje turystyki generujące gospodarkę turystyczną regionu wiążą się z układami geograficznymi, komunikacyjnymi, często kształtowanymi historycznie i etnicznie, z czego dla regionalizacji wynika zasadniczy wniosek: jednorodnych układów turystycznych nie wolno w żadnym razie dzielić granicami międzyregionalnymi, gdyż utrudniłoby to znacznie prawidłowe strukturalnie zagospodarowanie turystyczne, organiza-

cje ruchu i promocję w tym rejonie.

Ponadto, funkcja regionu zapewnić powinna:

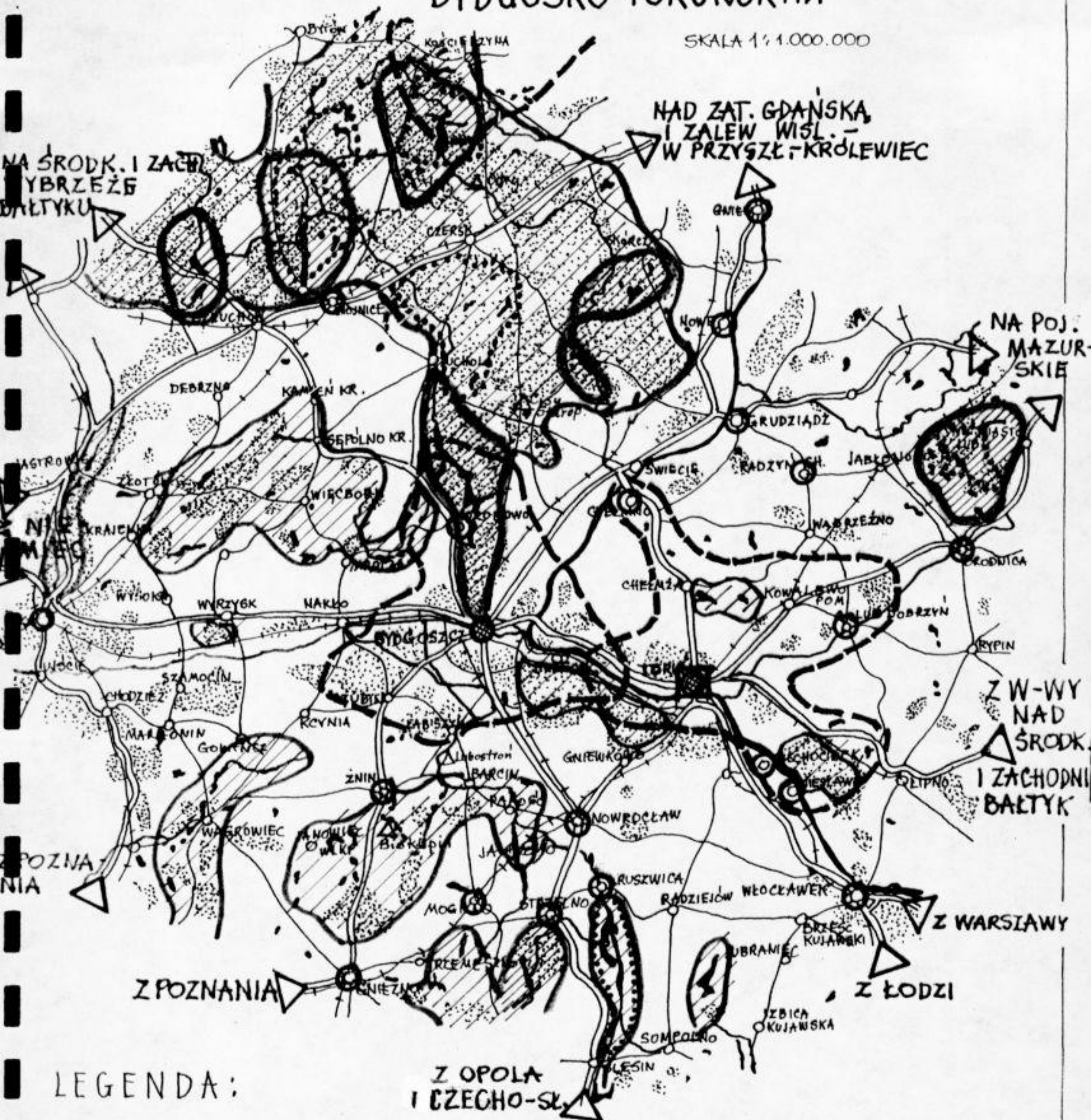
- koordynację działań międzygminnych - szczególnie w odniesieniu do infrastruktury komunikacyjnej i ochrony środowiska;
- dbałość i pomoc w zakresie profesjonalnie pojmowanego rozwoju turystyki, np. zapewnienie przygotowania specjalistycznej kadry dla organizacji i obsługi turystyki /tzw. tour - operators, hotelarze i inni/, prowadzenie badań marketingowych, działań promocyjnych za granicą i w kraju, opracowywanie turystycznych studiów rozwojowych uwzględniających optymalne formy zagospodarowania, pojemność środowiska itp.;
- więź z centralnymi organami państwa kreującymi politykę gospodarczą kraju, wspomagającymi rozwój turystyki odpowiednimi priorytetami fiskalnymi, kredytowymi, a przede wszystkim nowoczesnymi, spójnymi przepisami prawnymi.

Region bydgoski /czy bydgosko-toruński, lub jakkolwiek inaczej nazwany - zintegrowany wielorakimi ciążeniami/ ma w każdym przypadku szansę na silny, dynamiczny rozwój turystyki - tak ze względu na jego centralne położenie, jak i nie w pełni wykorzystany potencjał zasobów naturalnych, kulturowych i ludzkich, a ponadto popyt na turystykę w Polsce ze strony mieszkańców krajów Europy Zachodniej i Północnej Ameryki.

Główny jednak ciężar tego wyzwania spada na samorządne gminy, które w sposób zdecydowany, nie czekając na zmieniające się podziały administracyjne wyższego rzędu, muszą wziąć w swoje ręce inicjatywę aktywizacji i rozwoju gospodarczego przez turystykę.

CIĄŻENIA TURYSTYCZNE W REGIONIE BYDGOSKO-TORUŃSKIM

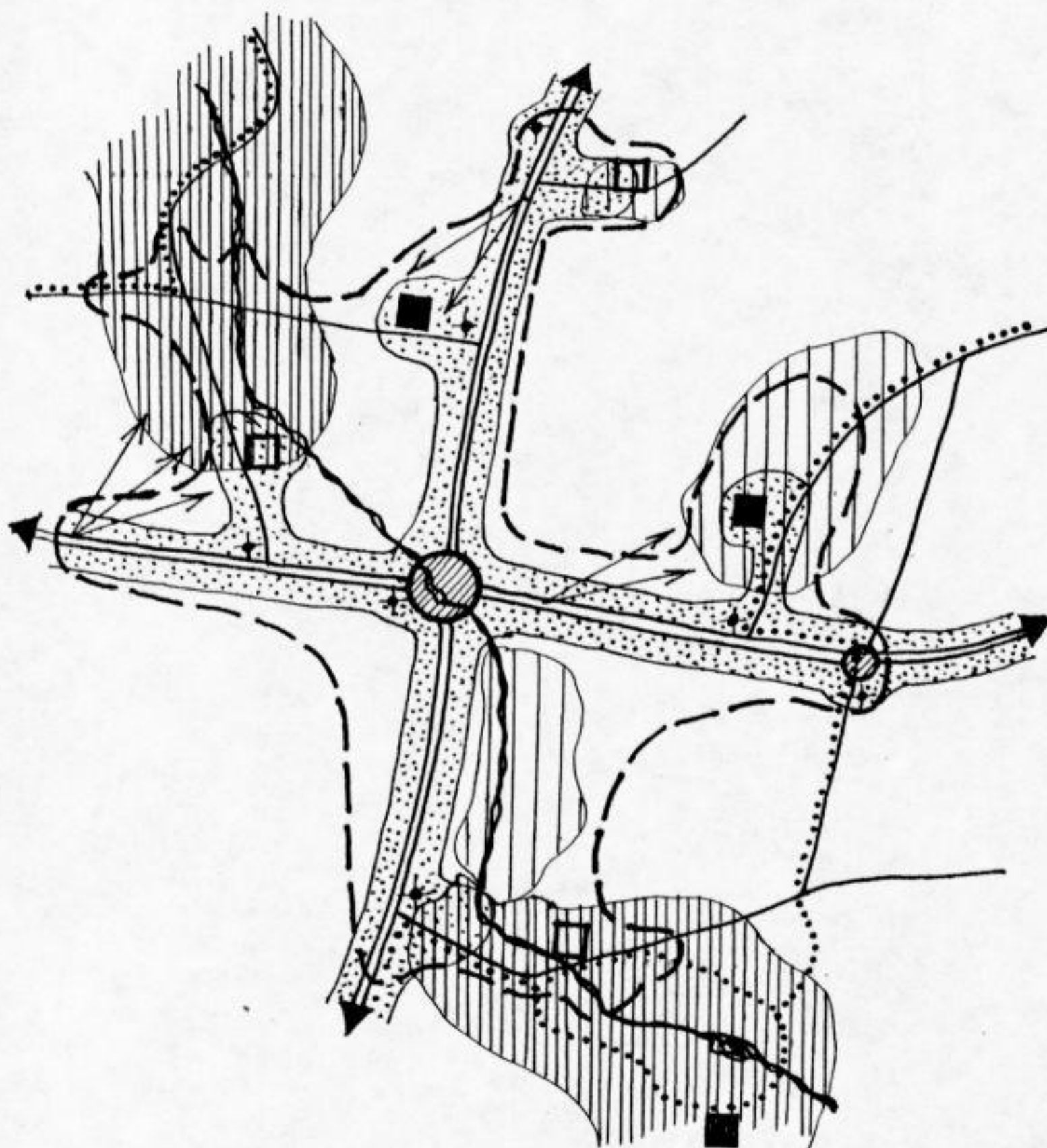
SKALA 1:1.000.000

LEGENDA:

- MIASTA DUŻE — POW. 100 TYS. MIESZKAŃCÓW
- MIASTA ŚREDNIE I MAŁE
- TORUŃ — WIELKIE CENTRUM KRAJOZNAWCZE
- WAŻNE MIASTA O ZNACZENIU KRAJOZNAWCZYM
- NAJATRAKCYJNIEJSZE OBIEKTY KRAJOZNAWCZE POZA MIASTAMI
- DROGI TRANZYTOWE
- INNE WAŻNE DROGI
- WAŻNE LINIE KOLEJOWE
- RZEKI I JEZIORA
- OBZARY ZALESIONE
- PARKI KRAJOBRAZOWE ORAZ REZERW. KRAJOBRAZU — MŁGPOŁ. PARK TYSIĄCL.
- ORIENTACYJNE ZASIĘGI SKONCENTROWANEGO WYPOCZYNU ŚWIĄTECZNEGO (Z BYDGOSZCZY, TORUNIA, GDAŃSKA)
- OBZARY O PREDYSPOZYCJACH DO DAJSZEGO ROZWOJU TURYSTYKI
- W TYM O NAJWYŻSZEJ ATRAKCYJNOŚCI
- KIERUNKI TRANZYTÓW KRAJ. I MIĘDZYNAROD.

MODEL ZASIĘGÓW TURYSTYCZNYCH W REGIONIE

	DUŻE MIASTO - ŹRÓDŁO EMISJI INTENSYWNEGO RUCHU ŚWIĄT.		OBSZARY TURYSTYCZNE O WYSOKIEJ ATRAKCYJN. (MIĘDZYNAR., KRAJ.)
	MIASTA INNE		OBSZARY TURYSTYCZNE O ZNACZENIU REGIONALNYM, LOKALNYM
	OBRODKI ZORGANIZOWANEGO WYPOCZYNKU ŚWIĄTECZNEGO		OBIEKTY, ZJAWISKA O CHARAKTERZE KRAJOZNAWCZYM.
	DRÓG I WAŻNE - TRANZYT TUR.		ORIENTACYJNY ZASIĘG SKONCENTROWANEGO WYPOCZYNKU ŚWIĄTECZNEGO. (IZOCHRONA OD DUŻEGO MIASTA - 1-1,5 GODZ.)
	DRÓG I INNE - WAŻNE		SZLAKI WĘDRÓWEK TURYST. SAMOCH.
	STREFA WOKÓŁ DRÓG TRANZYTOWYCH: DO ANALIZY KRAJOZNAWSTWA, URZĄDZEN OBSEGI		SZLAKI WĘDRÓWEK TURYST. WODNYCH
	PUNKTY ZAGOSPODAROWANIA PRZY TRASACH TRANZYTOW.		OTWARCIA WIDOKOWE NA ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ, INTERESUJ. OBIEKTY
			PONADREGIONALNE POWIĄZANIA DROGOWE